

Berättarkväll och berättare Ester i Toarp pliggade skor, bar brev, diktade och sjöng

En folkskollärare i Halmstad hade hört *Ester Lundén-Gullander* (1890-1978) berätta och skrev om denna märkliga kvinna från Toarp i Oxie Härad. Författaren med gamla berättelser som specialitet, *Per Gustavsson* från Sundsvall och numera Bjärnum, ville ha henne med i en kommande bok (han har redan skrivit många i ämnet). Det hela började sedan med att han ringde och frågade om vad som kunde finnas här som minnen av henne.

Det som fanns att veta hade berättats av kyrkvärden och kommunalmannen Gustaf Pålsson (1897-1987), men ett tips kunde ges att *Ingvar Nilsson*, född 1921, sannolikt kunde leverera en mera levande berättelse om Ester. Så blev det och Per lovade att komma till en berättarkväll. Till den kom även Ingvar Nilsson.

Mustiga berättelser

Vårterminens första berättarkväll den 16 januari lyfte Per Gustavsson fram berättaren och diktaren Ester som den starka profil hon uppenbarligen var. Han drog en av de berättelser från henne som finns i Folklivsarkivet i Lund (t.v. Ester på arkivsök hos Sydsvenskan). Det blev fler berättelser, nog så mustiga, ur andra källor, men att referera en berättare som med tryck, pauseringar och antydningar bjuder på berättarteater kan man bäst låta vara. Som om flickan som ljög om hur mycket hon kunde spinna men räddades till ett gott liv undan avslöjande in för blivande make. Sådant måste upplevas. Mystiska krafter spelar spel i sådana berättelser. Per G. kunde exemplifiera hur gamla berättelser ofta tillkom för att häckla överheter, myndighetspersoner och som sådana även präster. Som om den

skabröse prästen på frälsningsbesök hos en kvinna med dåligt rykte som Ingvar hade hört Ester berätta. Den var väl på gränsen men inget är "barnförbjudet" på berättarkvällarna.

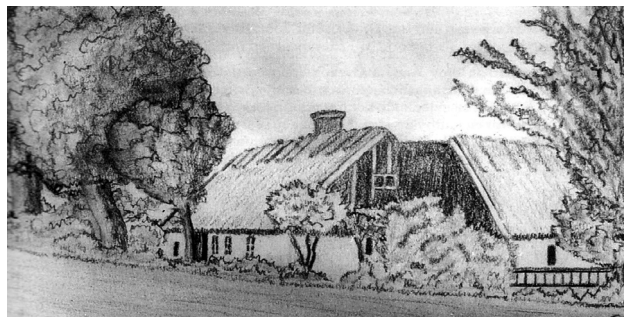
Moralkakor serverades i en speciell kategori av berättelser. Så i den om "sjusovarna", menedarna i Skabersjö skog, som tuppade av i 300 år efter att ha ljugit i en tvist om markägande. Den upptecknades av Eva Wigström (se nedan) och kommer i Oxie Härad's Hembygdsförenings årsbok till hösten, illustrerad av Kjell Wihlborg.

Ingvar var förstås där för att lyssna, träffa berättaren och själv berätta. Han kom ihåg och tyckte att Ester nog hade betraktats som lite "egen". Hon blev kanske mer uppskattad för att hon lagade skor

och bar post än för dikter, sånger och berättelser. Ingvar mindes hennes prolog till invigningen av Gula Skolan i Oxie kyrkby (se nedan) och hennes trädgård samt förmåga att berätta om växterna. Kanske strödde hon frön till att Ingvar själv blev trädgårdsmästare? Även Thomas Löfquist och Ulla Christensson i Oxie hade minnen av Ester, vilket kvällens berättare gärna tog till sig.

Kvinnan som räddade historier

Per Gustavsson brukar uppträda som berättaren "Mickel i Långhult" med en förebild som faktiskt har funnits i berättarskrået (infälld liten bild på sid 1) . Men den här kvällen var han sig själv, *Per Gustavsson*, författare och värtalig berättare, tillrest från Bjärnum i historiespäckade Göinge. Han berättade också om en annan kvinna, Eva Wigström (1832-1901), född Pålsson i Asmundtorp. Hon kom från ett bondehem, vandrade runt i Skåne på 1800-talet och kunde tala enkelt med enkelt folk och få ur dem deras berättelser. Inför någon lärd professor eller lektor fick de tunghäfta och universitetsfolk kunde sällan lyckas med det Eva gjorde. Men det verkar som om hon mest gick förbi Oxie Härad, men skånska historier är goda historier varhelst de upptecknats och de har mycket att säga om tider som svunnit.

Ritade Käglinges minnesgård

Den äldsta bilden av Pålssonhuset, som fanns bland Gustaf Pålssons papper är en teckning från landsvägen i nordost mot hörnet där gödselstacken hade funnits, när gården brukades. Den är signerad "E. L-G" och gjordes för precis 100 år sedan. Ester föddes på julafton 1890 i blekingska Listerby. Hon gifte sig i maj 1912 med skomakaren Olof Gullander (1888-1930), även han en bleking. Esters far Adrian Lundén var också skomakare, så när hon tidigt blev änka, tog hon upp det som hon hade lärt och försörjde sig, bosatt i Toarp, delvis som skomakare delvis som brevbärare.

"Som färdmedel hade hon en cykel med hjälpmotor. En skön syn när hon kom med sina fullastade postväskor. Tänk dig vintrarna på 40-talet!", vet Ingvar Nilsson att berätta. Ingvar och den snöiga pilevallen får illustrera detta. Hans familj i Oxie fick skor lagade hos Ester.

Så blekingska hon var, skrev hon dikter på sydsåkiskt bygdemål, sjöng och deklamerade, spelade fiol, upptecknade folkmål och folkliv, vilket gav henne en plats i dokumentationen av slättbygdsdiktning med sådant "tj" i stället för "k" (särtj=särk), som konstnären Axel Ebbe odlade i sin "*Bibelsk Historie*" på hököpingsmål. Sådär spred hon ornitologi på släbosåkiska:

*Räkkna åpp ti slavs fula !
Kråga, råga, ramm, svan,
skadde, viva, hö.j, spårr,
alika, ula; ti slavs fula´.
(Ramm=korp, på danska ravn)*

Ester, själv uppenbart läraktig, skrev bl.a. en hyllningsdikt till Oxies ”Gula skolan”, när den invigdes i augusti 1930. Då manade hon i sin tids anda barnen att ta för sig av kunskap för livet. Fortsatt skolgång var på den tiden fåtalets möjlighet och hade inte varit hennes.

*”Och Ni Unga! Må Ni lära
skolan hålla högt i ära,
tacksamt minnas allt den gav.
Vart Er väg i världen vänder,
övat huvud, vana händer
ha Ni städse nytta av.”*

Lika tänkvärt idag.

Slättbyar med storhetstider

Stellan Carlson, Skanörbo, tidigare museet i Falsterbo, inledde den här kvällen med berättelser om sydvästkånska byar som haft storhetstider. De ligger i grannhäradet men har haft betydelse för hela slättbygden ända sedan de första jagande och fiskande människorna vandrade in och sedan alla våra gravhögar restes. De tillkom på asagudarnas tid men erbjuder idag utsikt, t.ex. från Bolmers högar som *Stellan* hade bakom sig, över alla kyrkliga trappgavlar och teglade tornspiror som tillkommit sedan Harald Blåtand vände bort asarna och valde kristendomen för det danska riket.

Närmast härifrån har *Arrie* varit en betydande exercisplats under lång tid. Östra Grevie och Vellinge har haft en match om vilken by som skulle få den första järnvägen Malmö-Trelleborg med avstickare till Näset. Det blev Vellinge. Hököpinge var handelsplatsen med ”örlogshamnen” i Foteviken, där

Vikingamuseet bedriver sin berättargärning. Skanör och Falsterbo har varit stort, långt större än Stockholm. Faktiskt en befolkningstopp på uppåt 30 000, när Stockholm hade några hundra och Malmö knappast var påtänkt. För att dokumentera detta måste man söka sig till Hansan-arkiv på den tyska sidan. Där finns bilden av den stora sill-epoken. Järnvägarna ledde till uppsving, sockerbruk och tegelbruk. Byarna hade affärer och hantverkare för allt som kunde behövas. Idag inte mycket kvar i de flesta av dem. På Näset eldades en fyrbåk till sjöfarares vägledning. Växtligheten eldades upp och sandflykt hotade.

Till *Stellans* berättelse kan där fogas att präster från Göinge med namnen Lovén och Collin, såg till att skog planterades till värn mot dåtidens miljöhot. Det fick räcka med att kyrkan i Falsterbo tidvis varit insandad.

Per Ragnarson

Kvällens foto: Kjell Wihlborg

